ALA ZAVADSCHI
Institutul de Filologie
(Chişinău)

TENDINȚE ENCICLOPEDICE LA ALEXANDRU HÂJDĂU

Abstract. Multiple interests have marked Alexander Hajdau's life and work. The Bessarabian man of letters was as a major figure of his time. He kept alive the flame of research and literature, he helped develop the sonnet as a literary genre, popularized Romanian artistic expressions, defied the philosophy and legacy of Gr. Skovoroda, he was proud with the ancestors' doings and he absorbed the nationat sentiment easily. Throughout his work, which is sometimes fragmentary, unfinished, unprinted, there was a model writer and researcher rooted in encyclopedic trends of his time.

Keywords: personality, research, literary work, sonnet, model.

Fire pasională şi pasionată, cărturarul basarabean Alexandru Hâjdău (1811-1872) a dus dorul originilor istorice, lingvistice, filozofice, a căutat esențele existențiale, a adunat comorile înțelepciunii – cărțile, a cultivat la generația nouă sentimentul de demnitate națională, a menținut spiritul românesc în Basarabia, a înmănuncheat creațiile sale artistice sub un titlu sugestiv *Clipe de inspirație*.

Moştenirea lui literară, lingvistică, filozofică, istorică, parțial publicată, este dovada unor preocupări diverse, înscrise în tendințele epocii în care a activat – prima jumătate a secolului al XIX-lea. C. Stamati aprecia la timpul său într-o scrisoare adresată lui Filaret Scriban enciclopedismul preocupărilor lui A. Hâjdău, menționând faptul că dânsul are nu numai „desăvârşită erudiție în cele patrioticeşti ştiințe şi obşteşti învățături, carele, ca un alt Kantemir, ne face cinste română, dar apoi biblioteca sa este plină de cele mai rari cărți vechi ale istoriografiei Daco-României" [2, p. 240].

După opinia cercetătorului P. Balmuş, soarta operei literare şi ştiințifice a lui A. Hâjdău e la fel de complicată, cum au fost şi împrejurările istorice, în care a fost nevoit să trăiască şi să muncească, „în atmosfera tensionată din anii guvernării lui Alexandru I şi Nicolai I, în condițiile specifice din Basarabia sa natală" [4, p. 16].

Fiind de viță cărturărească, A. Hâjdău manifestă din tinerețe înclinații ştiințifice, tipărind la 1830, doar la vârsta de 19 ani, în revista *Vestnik Evropy* studiile-meditații *Despre calitatea poeziei divine* şi *Despre scopul filozofiei*. Ambele articole denotă interesul autorului *Clipelor de inspirație* pentru esența unor aspecte primordiale din viața omului: cel divin şi cel filozofic.

Din acelaşi an datează preocuparea pentru diverse subiecte din istoria românilor, publicând în aceeaşi revistă un crâmpei din trecutul istoric, *Duca. Tradiție din Moldova*, urmat de *Două cântece moldoveneşti*. Este atras deja de mirajul poeziei şi scrie un ciclu de *Fabule moldoveneşti*.

BDD-A6792 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:06 UTC)

Ca student al Facultății de Drept a Universității din Harkov (1829-1832), se interesează de legislație şi redactează în 1830 teza de concurs *Spiritul legislației împăratului Aleksandr I*, pentru care obține medalia mică de argint. [2, p. 5] Corespondează cu profesorul polonez, specialist în drept, W. A. Maciejowski, şi intenționează să-i traducă opera, din care apare doar *Introducere la Istoria Legislațiilor Slave*, în revista *Telescop* din 1835.

E surprinzător interesul său pentru botanică, lucrarea sa *Despre procesul de nutriție a plantelor* este apreciată înalt şi i se decernează marea medalie de argint. Pe parcursul anilor, mai publică, în 1836, în *Foițele* editate de Societatea de Agricultură din sudul Rusiei articolul *Cu privire la întocmirea clasificării idiomatice a plantelor ce cresc liber şi a celor cultivate în regiunea Basarabia*.

Opera şi personalitatea întemeietorului filozofiei religioase ucrainene Grigore Skovoroda l-a atras încă din anii studenției şi tipăreşte în 1830, în *Telescop*, *Trei cântece ale lui Skovoroda*. Interesul pentru lucrările şi ideile filozofului ucrainean creşte în timp, A. Hâjdău caută rădăcinile învățăturii lui Skovoroda în Antichitate, în ideile lui Socrate, de aici derivă articolul *Socrate şi Skovoroda*, tipărit în *Odesski Vestnik*, 1833. Studiul amplu *Grigorii Varsava Skovoroda* din *Telescop* (1835) prezintă personalitatea impresionantă a gânditorului ucrainean – un adevărat învățător al oamenilor simpli.

A. Hâjdău face o ochire retrospectivă asupra personalităților de cultură din gubernia rusească şi menționează preocupările fiecăruia în articolul *Literați din Basarabia*, publicat în *Telescop*, 1835.

Autorul *Clipelor de inspirație* a fost un promotor al creației populare româneşti, în revista *Telescop* din 1833 sunt inserate 6 *Cântece poporane româneşti*, împreună cu o scrisoare adresată lui N. Nadejdin, redactorul acestei publicații.

Literatul basarabean şi-a adunat, începând cu 30 august 1850, opera poetică în manuscrisul intitulat *Clipe de inspirație din tinerețea lui Alexandru Hâjdău*, ce cuprinde în bună parte sonetele sale, scrise în rusă, majoritatea de inspirație istorică.

Trebuie să menționăm neapărat discursurile sale adânc patriotice româneşti, rostite în fața absolvenților şi profesorilor de la şcoala ținutală din Hotin. Primul datează din 1837 şi este intitulat *Pomenire de vechea slavă a Moldovei*, iar al doilea în 1840 – *Suvenire de cele trecute, idee de cele de față şi arătare de cele viitoare a Moldovei* (tradus imediat de C. Stamati şi publicat fragmentar de M. Kogălniceanu în ultimul număr din *Dacia literară*).

În opinia cercetătoarei Gabriela Drăgoi, Alexandru Hâjdău „este un cărturar cu înclinații prodigioase, care exploatează domenii variate – botanică, drept, filozofie, istorie, filologie, folcloristică, literatură – fără a reuşi să-şi ducă la capăt proiectele", care a moştenit şi a transmis "spiritul iscoditor, înflăcărat şi bizar, frenezia şi orgoliul creației, obsesia celebrității, aplecarea spre exagerare şi mistificare, caracteristice familiei.

Activitatea lui, din care se întrevăd posibilități deosebite, rămâne fragmentară, fărâmițată, un vast şantier început, unde, însă, fiul şi-a putut face ucenicia" [2, p. 242].

Creația literară a lui A. Hâjdău include un ciclu de sonete, în care motiv central este patria străbună cu frumusețea ei picturală inconfundabilă, cu istoria ei bogată de fapte strămoşeşti, cu oamenii frumoşi la chip şi la suflet, cu roadele pământului ce bucură ochiul.

BDD-A6792 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:06 UTC)

O retrospectivă a sonetului ca specie literară este făcută de poet, printre cei renumiți numărându-se Guido d"Arezzo, călugăr italian din secolul XI, Juan Boscan Almogaver, poet spaniol (secolul XVI), Georg Rudolf Weckherlin, poet german (sec. XVII), Heinrich von Veldeke, poet german (sec. XII), A. Delvig, poet rus (secolul XIX), B. Virag, poet ungar (sec. XIX), J. Kollar, poet slovac, (sec. XIX) şi, desigur, Gh. Asachi, autor de sonete româneşti. Aceste nume vădesc o cunoaştere a evoluției acestei forme fixe de poezie în literatura europeană, pe care a apreciat-o foarte mult.

Preocupările istorice sunt evidente în sonetele sale, o bună parte din ele au ca motiv istoria plină de glorie a Moldovei străvechi. Sonetul *Străinătate şi Patrie* conține un motto, preluat din *Ghiaurul* lui Byron ca o prefigurare a ideii centrale a poeziei: peisajele patriei dragi sunt ca nişte icoane neşterse din sufletul său: „Dunărea valul ce şi-l poartă lin/ Şi Măgura Ceahlăului cărunt,/ Stepa Bugeacului şi codrii din Cosmin!" [2, p. 15] Sonetul este construit pe paralelism, se face referire la frumusețile altor țări, cum ar fi Grecia cu Arkadya şi Tessalia ei, Germania cu Rinul şi Mont Blancul „cu cascade".

Nostalgia trecutului măreț este o temă predilectă pentru mulți scriitori din secolul al XIX-lea, îndeosebi epoca lui Ştefan cel Mare este glorificată în majoritatea operelor poetice. Folosind personificarea ca principal procedeu stilistic în sonetul *Hotarul [Principatului] Moldovei*, A. Hâjdău se adresează Prutului, „căruntule", martor al vitejiei neînfricate a domnitorului Ştefan cel Mare, ca să-i povestească despre luptele învingătoare ale acestuia. Regretul poetului, dar şi al râului că nu mai există marele domnitor e evidentă: „Dar Prutul tace … Doar arar, îmi pare,/ Suspină ale valurilor creste:/ „Măritul Ştefan, Ştefan nu mai este" [2, p. 19].

Trecutul falnic al patriei trezeşte sentimente de regret în sufletul poetului, pentru că totul este distrus de-a „vremurilor lavă". Cândva „falnica Suceavă", care a dat naştere la „slava moldavă", la fiii lui Bogdan, „setoşi de libertate", a ajuns să fie un simplu „târguşor". Dar totul este consemnat în cronici şi în legende populare: „Suceava ceea nu-i, dar a Sucevei slavă/ Trăieşte în legende, şi-n cronicele toate" [2, p. 31].

Vestigiile vechilor cetăți păstrează gloria strămoşilor, luptători neînfricați pentru independența pământului străbun. Cetatea Tighina, martora atâtor lupte, s-a transformat într-un cimitir „de oşti falnice", doar scrumul mai aminteşte de slava lor. Poetul se întreabă retoric: „Mai ştie cineva unde se-opri cel „leu/ Din Nord?" Sau malu-abrupt, de unde/ Al lui Mazepa trup fu aruncat în hău? [*Bender*, 2, p. 97]

În alt sonet *Chilia nouă*, A. Hâjdău vede în vechea cetate de la gurile Dunării „apărătoarea vetrei strămoşeşti", „străjer atât de bun", „zid falnic", care a apărat de „păgâni" pământul strămoşesc [2, p. 63].

Literatul basarabean laudă ostaşii de Lăpuşna, „cuib al vitejilor, meleag de libertate", care au fost reazem pentru Ştefan cel Mare şi care au apărat întotdeauna țara: „Şi când străini spre tronul Moldovei dădeau buzna/ Au nu lăpuşnănenii prin vremi se ridicară?" [*Lăpuşna*, 2, p. 37]

Codrul – frate cu românul – laitmotivul eminescian, preluat din creația populară orală, are corespondență şi în creația lui A. Hâjdău. Folosind personificarea ca principal trop stilistic, poetul basarabean identifică gloria strămoşilor cu stoicismul şi dârzenia codrilor. Li se atribuie puteri miraculoase, care îi fac capabili să învingă pe orice vrăjmaş: „Şi-a pus pe fugă oşti codrul natal,/ Şi a înfrânt noroade de vrăjmaşi;/ De când i-a îmbrăcat în zale Decebal,/ Codrii Moldovei ştiu a fi ostaşi" [*Codrii Moldovei*, 2, p. 79].

BDD-A6792 © 2013 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:06 UTC)

Testamentul lui Ştefan cel Mare este motivul central al sonetului *Adunare la Direptate*, în care poetul glorifică figura legendarului domnitor, un model de demnitate şi libertate, prin ultimele lui cuvinte: „Cu mine ani treizeci aţi fost în libertate;/ Liberi să fiţi în veci, este porunca mea!” [2, p. 83]

Neînfricata figură a lui Ştefan cel Mare este creionată şi în sonetul *Baia*, care datorită calităţilor sale de mare strateg a reuşit să învingă oastea ungurilor, în frunte cu Matei Corvinul, de 4 ori mai mare. [p. 85] Simplitatea marelui voievod este reliefată în sonetul *Lacul Racovăţ*, când după biruinţa asupra turcilor, ţine post ca semn al pioşeniei: „Vodă a spus: «Să nu vă lăudaţi!/ Postul înfrână sarbăda mândrie!»/ Că i-a făcut pe turci îngenuncheaţi. / Şi, ca trufaş să nu fie poporul, / În cronică a poruncit să scrie: «Pe turci învinse Atotţiitorul!»” [2, p. 89]

Venerația lui A. Hâjdău este şi pentru figura legendară a lui Zamolxis – marele preot şi zeu al geto-dacilor, întemeietorul religiei dacilor. Conform unor legende, Zamolxis s-a retras într-o peşteră şi a trăit sihastru timp de patru ani, nici până acum nu se ştie exact unde este acest loc, se presupune că ar fi existat o grotă, apoi, în *Peştera Pahomie*, numită şi *Peştera lui Zamolxis* sau *Peştera Polovragi*.

Unii cercetători afirmă că legile şi învăţăturile sale au fost transmise discipolilor săi. A. Hâjdău atribuie ca loc de sihăstrie a lui Zamolxis muntele Ceahlău, unde ar fi existat o peşteră dispărută în timp. În sonetul *Muntele Ceahlău* poetul basarabean califică legile alcătuite de Zamolxis drept pline „de-nţelepţie … şi de cugetare” [2, p. 37]. A. Hâjdău admiră în sonetele sale istoria plină de fapte memorabile ale dacilor. Deşi învins de Traian, unul dintre „stăpânii lumii”, regele dacilor, Decebal, trăieşte prin faptele sale pline de vitejie şi demnitate.

Patriotismul poetului reiese din dragostea adâncă faţă de trecutul măreţ, din admirația față de frumusețile patriei. A. Hâjdău compară Moldova cu un „altar divin”, la care revine din străinătate cu „sufletul curat”, neinfluenţat de idei şi doctrine străine. Pentru el, peisajele pitoreşti ale meleagurilor natale n-au asemănare: „Vezi, primăvara cu vopselele-i măiastre,/ Pictează lunci şi dealuri, ce, uşor,/ Numească-le chiar cineva mai proaste,/ Dar nu-s culori împrumutate în covor” [*Prima întâlnire cu ai săi*, 2, p. 57].

„Ţară preafrumoasă” cu „iarba deasă” „ca de mătasă”, cu „râuri de vin dulce” şi „fete frumoase foc” este râvnită şi de vecini, care vor s-o cotropească. Dar întâmpină dârzenia băştinaşilor: „Nu vin, ci sânge curge din urcior./ Nu fetele le cântă la ospeţe,/ Ci corbii croncănesc deasupra lor” [*Satul Grumăzeşti*, 2, p. 71].

Literatul basarabean admiră şi oamenii simpli, care se bucură de viaţă, uitând de vitregiile războiului: „În cântec de cimpoi dansează moldovenii:/ Ţărani şi ţărăncuţe, la horă, lângă han” [*Satul Stăuceni*, 2, p. 43].

Pentru poet, Moldova istorică reprezintă „ţara sufletului” său, „ţara sfântă”, cântată mereu în creaţia sa. Scris sub forma unui dialog monologat, *Cântec despre Moldova* redă dragostea faţă de cele două maluri ale Prutului: „Da, eu cânt acelaşi cânt,/ Dar mereu altele-mi sunt/Gândul, dorurile mele;/ Prutul are vălurele /Şi le poartă către Mare –/ Aceleaşi să fie oare?/ Altă apă, alte valuri/ Curg între aceleaşi maluri” [2, p. 97].

Amintirea Moldovei dragi, „vatra sufletului” său, este cu atât mai puternică, cu cât este legată de chipul fiinţei dragi, de-ale „ochilor scântei”. Eul liric este invadat de dragoste şi dorinţa lui este să se transforme „într-o stea peste pământ”, „într-o lună de argint” ca să lumineze şi Moldova, şi fata dragă. „Şi din beznele flămânde/ I-aş trimite

BDD-A6792 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:06 UTC)

visuri blânde/ Fetei dragi, ca o lumină./ Ca-ntr-un râu de peruzea –/ Eu, în lacrima-i virgină,/ Razele mi-aş reflecta", susţine cu multă înflăcărare poetul [*Fantezie în străinătate*, 2, p. 113].

La vârsta doar de 19 ani, A. Hâjdău publică meditaţia filosofico-religioasă *Despre calitatea poeziei divine,* o pledoarie pentru originea divină a creaţiilor religioase, obiectul şi scopul acestora. În concepţia sa, atotputernicul Creator al lumii (Dumnezeu) i-a dat bucăţii de humă o anumită formă (de om) şi l-a însufleţit şi i-a dat „organul cuvântului" ca să poată rosti imnul, intonat mai întâi „de un cor al spiritelor".

Omul devine doar un imitator al mesajului divin pentru a slăvi gloria „Preînţeleptului şi Atotputernicului Creator de nenumărate lumi". Pentru poet, poezia de sorginte religioasă înseamnă „armonia cântării cereşti", „ordinea şi frumuseţea întregii creaţii" divine, căci reprezintă „puritatea şi perfecţiunea" gândului dumnezeiesc. Inspiraţia primară, „nemijlocită şi supranaturală, care provine din spiritul Dumnezeiesc", a creat poezia divină, spre a arăta omului tainele „lumii spirituale".

Se face o distincţie netă dintre inspiraţia divină şi cea contemplativă a scriitorilor: „Deşi în poezia omenească, în mod regulat, se consideră drept început funcţional inspiraţia sau însufleţirea, această însufleţire nu este decât o înălţare a tuturor forţelor şi capacităţilor mintale ale omului, (ascensiune) ce provine din contemplarea măreţiei şi frumuseţii obiectului, ales, de către poet, pentru cântarea sa.

De aceea, începutul pus în poezia omenească nu trebuie să fie socotit egal cu începutul funcţional în Poezia Divină; între acestea este aceeaşi diferenţă ca şi cea dintre religie, cu toată vasta [ei] înălţare, pură şi paşnică, şi acel fanatism pseudoafectat, în frenezia minţii şi a inimii" [2, p. 184].

A. Hâjdău devine, astfel, propovăduitor al conceptelor ortodox-creştine, conform cărora doar prin rugăciune şi pocăinţă, „purificându-şi sufletul de toate slăbiciunile şi păcatele, şi depărtându-şi cugetul de la deşertăciunile lumeşti", omul poate înţelege cu adevărat învăţăturile cereşti.

În concluzie, literatul basarabean se întreabă retoric: „Ce ar putea fi mai curat decât originea ei [a poeziei divine], mai eficient început, mai sublim obiect, mai nobil scop?" [2, p. 186]

Despre importanţa deosebită a filozofiei în sistemul tuturor ştiinţelor scrie în studiul *Despre scopul filozofiei*, cu subtitlul *Aforisme*. În cazul lui A. Hâjdău nu putem vorbi despre un sistem filozofic bine pus la punct, e mai degrabă rodul unor lecturi recente sau a unor idei care l-au impresionat. Literatul basarabean porneşte de la o idee exagerată că filozofia constituie centrul cercetărilor din domeniul ştiinţelor, îndeosebi a celor umanistice, precum soarele este pentru întreg sistemul planetar.

Concluzia sprijină cele enunţate cu mult fast: „Într-un cuvânt: fără de filozofie, întreaga arhitectonică a cunoştinţelor (=+), ca un organism lipsit de suportul vieţii (=+–), e posibil să se prăbuşească într-o înspăimântătoare masă de crepuscul (=0)" [2, p. 188].

A. Hâjdău consideră că filozoful este „cel mai fericit dintre muritori" din simplu considerent că este „un promotor al înţelepciunii" şi al adevărului şi va culege „toate fructele" cunoaşterii acestei lumi. Cugetarea şi înţelepciunea sunt armele de temut ale filozofului: „Adevăratul înţelept cugetă doar la materii înalte şi, în zborul luminos şi liber al minţii sale, planează în lumea ideilor virgine ale Demiurgului" [2, p. 188].

BDD-A6792 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:06 UTC)

În studiul citat literatul basarabean înglobează şi idei ortodox-creştine, acceptate şi la momentul actual, precum că „mintea omului este ochiul [deschis?] al sufletului". Lumina dumnezeiască deschide calea cunoaşterii, a virtuții, bunătății, iar scânteia mereu nestinsă pentru om este flacăra dragostei „de neprihănire".

A. Hâjdău pune un accent deosebit pe virtute ca cea mai prețioasă calitate omenească şi pe latura spirituală a ființei umane. Aceasta se înscrie în concepția lui Socrate care a reorientat reflecția filozofică de la universul fizic la cel moral şi a emis binecunoscuta idee „cunoaşte-te pe tine însuți". „Socrate este înțeleptul care a vrut să întemeieze știința moralei pe autoritatea rațiunii teoretice, pe definirea conceptului moral, plecând de la principiul gnōthi seautòn, nosce te ipsum, «cunoaşte-te pe tine însuți».

Sursa adevăratei cunoaşteri, a ştiinței este scrutarea lăuntrică a conştiinței, după cum sursa viciilor şi a tuturor relelor este ignoranța, necunoaşterea; nimeni nu greşeşte de bună voie, voluntar, cu bună ştiință ci numai din neştiință. Acesta este, în principal mesajul învățăturii socratice; ne-cunoaşterea afişată de Socrate este chiar pandantul criticii certei cunoaşteri", se susține în enciclopedia filozofiei [2, p. 188].

A. Hâjdău emite ideea că „pentru a filozofa se cere să fii bun la suflet", căci filosofia este „mărețul templu al înțelepciunii", „sfânta sfintelor".

Întâlnim în eseul lui A. Hâjdău ideea contemporană că omul ar întruchipa atât microcosmosul, cât şi pe însuşi Creatorul. Conform învățăturii creştine, orice persoană înglobează în propria ființă nu numai microcosmosul, universul în miniatură, ci şi *microtheos*, Dumnezeu în miniatură. Fiecare dintre noi nu suntem doar imago mundi, imagine, chip al lumii, ci şi *image Dei*, chip al lui Dumnezeu [6, p. 8].

În patetica recenzie la ediția A. Hâjdău, *Clipe de inspirație*, regretatul A. Vartic se întreabă de unde ar putea avea literatul basarabean idei atât de novatoare, care ar fi sursa inspirației, din moment ce ideea de *microtheos* este de dată recentă, promovată de N. Berdeaev. [3, p. 10] Emitem ipoteza că multe dintre gândurile expuse în lucrările sale A. Hâjdău le-a însuşit în timpul studiilor la seminarul Teologic din Chişinău şi din lecturile proprii. După cum reiese din articolul semnat de V. Ciocanu, instruirea la Seminarul Teologic era destul de temeinică, căci îi inițiau pe elevi în diverse ştiințe şi în activitatea practică [1, p. 174].

A. Hâjdău s-a interesat de creația Gr. Skovoroda, în studiul său comparativ încearcă să facă o paralelă dintre filozoful ambulant ucrainean şi filozoful antic Socrate. Datorită creațiilor scrise sub formă de dialog, Skovoroda a fost numit "Socrate ucrainean". După părerea literatului basarabean, Skovoroda a fost aproape de popor, a trăit simplu, învățăturile sale sunt aproape de gândirea omului simplu.

Ideea centrală a concepției poporane a gânditorului ucrainean este foarte apropiată de cea a filozofului antic: cunoaşte-te pe tine însuți. „Tot omul îi dator să se cunoască pe sine, adică natura sa, ce urmăreşte aceasta? încotro îl duce? şi să o urmeze, însă fără orice sforțare, dar cu supunere adâncă. Eşti cal? Poartă-ți călărețul. Bou eşti? Poartă jugul. Dacă eşti câine-ogar, prinde iepuri. Eşti ursar? Sugrumă ursul…" [2, p. 199].

Apropierea de popor şi cunoaşterea vieții spirituale a acestuia este un deziderat al începutului secolului XIX, când apar primele colecții de creație populară orală. În scrisoarea către N. Nadejdin, redactor al *Telescopului*, A. Hâjdău vorbeşte despre însemnătatea cercetării, cunoaşterii şi aprecierii „caracterului poporan, oglindit în miturile, cântecele şi zicalele fiecărui popor simplu" [2, p. 200].

BDD-A6792 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:06 UTC)

Publicarea textelor populare româneşti capătă însemnătate din două puncte de vedere: lexicografic şi istoric etimologic. Literatul din Basarabia atrage atenţia asupra unor cuvinte din română, dispărute din textele ruseşti, dar preţioase pentru cunoaşterea evoluţiei limbii ruse. Deşi sunt discutabile unele aserţiuni ale lui A. Hâjdău privind etimologia sau utilizarea unor lexeme, e salutabilă intenţia de a atrage atenţia asupra bogăţiei şi varietăţii limbii române.

Studiul „Literaţi din Basarabia" a lui A. Hâjdău umple golul informaţional din acea perioadă despre viaţa literară din Chişinău. Distincţia pe care o face între literaţii din Basarabia contribuie la descifrarea mesajului operei lor. Cei cu studii „în şcolile moldoveneşti şi valahe" „exprimă prin gând şi cuvânt, în chip veridic, caracterul populaţiei băştinaşe".

Ceilalţi, cu studiile în străinătate, „sau întrupează în formă naţională idei străine, sau redau în sunete străine gânduri scumpe inimii" [2. p. 205]. Sunt prezentaţi 12 oameni de cultură din Basarabia, contribuţia şi valoarea lor fiind confirmată în timp.

Patetica, înflăcărata *Aducere aminte despre gloria din trecut a Moldovei* este presărată cu fapte istorice concrete, pe alocuri mistificate şi eronat prezentate, pentru a demonstra ideea centrală: Moldova are un trecut demn, valoros, cu mari realizări în „ale spiritului şi ştiinţei". Prin aceasta se cultivă sentimentul de mândrie patriotică printre tinerii absolvenţi, e o lecţie de admiraţie faţă de faptele înaintaşilor.

Exagerările intenţionat făcute pot fi justificate prin aserţiunea literatului basarabean: toate aceste realizări demonstrează „inteligenţa unui popor, aceasta era o operă a unui simţ profund poporan". Faptele sunt prezentate în raport cu alte popoare, mai ales cu cel rus, se promovează ideea că în unele privinţe începuturile culturii în ţările româneşti este mai avansată. Se face referire la prima carte *Liturghierul* (în limba slavonă), tipărită la Târgovişte, Ţara Românească, în 1512 (e vorba, de fapt, de 1508) de către ieromonahul Macarie. Şi avea dreptate. Căci prima carte tipărită de ruşi datează din 1564, se numea *Apostolul*, şi se datorează lui Ivan Fedorov.

În ţările româneşti, ţinerea slujbelor în limba băştinaşilor este de dată mai veche, „cuvântul divin se propovăduia paşnic … în limba patriei, înţeleasă de mintea şi inima poporului", susţine, pe bună dreptate A. Hâjdău. Un alt fapt remarcabil din istoria Moldovei este traducerea *Bibliei* de către Nicolae Milescu, care s-a confruntat cu problema corespondenţei expresiilor dintre limba ebraică şi limba română. Sub patronajul lui Şerban Cantacuzino, în 1688, apare *Biblia de la Bucureşti*, atribuită fraţilor Radu şi Şerban Greceanu, care fructifică însă traducerea lui Milescu, fiind prima publicaţie integrală în limba română a Sfintei Scripturi.

Gloria de cândva a Moldovei este motiv de mândrie pentru autorul sonetelor, care găseşte o scuză pentru mersul încet al evoluţiei culturale de mai departe. A. Hâjdău menţionează: „Luând aminte la poziţia geografică a Moldovei, se observă că astă ţară, prin însăşi aflarea ei aici, nu putea nicicând să devină stat aparte" [2, p. 225] şi „ea n-a reuşit, n-a putut să-şi dezvolte pe deplin nici viaţa ei de stat, nici organizarea sa civilă, pentru că niciodată n-a putut trăi în mod firesc" [2, p. 225].

A. Hâjdău, aflându-se în Basarabia, care era pe atunci gubernie rusească, şi fiind şi în postura de efor de onoare al şcolilor din ţinutul Hotin, n-a putut să nu aducă

BDD-A6792 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:06 UTC)

un elogiu marelui imperiu de atunci – Rusia. A scos în evidenţă contribuţia personalităţilor născute în Moldova, dar care datorită împrejurărilor vieţii au ajuns să trăiască în Rusia. Îl menţionează pe Petru Movilă, „de neuitat în istoria ierarhiei ruseşti [bisericeşti]”, „mare prieten şi luptător al ortodoxiei adevărate” care a întemeiat un „lăcaş sfânt de studii superioare”, transformat apoi în Academia Teologică de la Kiev.

Nicolae Milescu este apreciat pentru spiritul său didactic, pentru contribuţia sa la educarea fiului lui Petru cel Mare. Nu este uitat nici Dimitrie Cantemir, „zelos şi de folos sfetnic al acestui ţar, în problemele de cultură şi luminare a Rusiei”, ca membru al Academiei din Berlin a corespondat cu Leibniz, încercând să stabilească principiile fondării unei Academii Ruse. N-a fost primul preşedinte al Academiei Ruse, aşa cum afirmă A. Hâjdău.

Antioh Cantemir este numit „primul poet al epocii sale”, „fondator adevărat al poeziei norodnice (profane) ruseşti”, meritele acestuia la dezvoltarea literaturii ruse fiind mult exagerate, fiind numit autor „original, genial”.

Suflul adânc patriotic al discursului urmărea scopul de a naşte printre tineri tendinţa de a contribui la dezvoltarea culturală, spirituală a Moldovei: „Mă voi socoti fericit, virtuoşi copii ai Ţării Moldovei, dacă discursul meu va pătrunde în sufletul vostru, va reuşi să trezească în voi o înţelegere sinceră, o călduroasă şi luminoasă aducere aminte despre trecut, dacă acesta va provoca din partea voastră o înflăcărată râvnă înspre slava poporului nostru şi amintirea despre faptele înaintaşilor noştri vă va întări moralul” [2, p. 228].

Interese multiple i-au marcat viaţa şi activitatea lui Alexandru Hâjdău. Literatul basarabean s-a remarcat ca o personalitate importantă a timpului său, a menţinut vie flacăra cercetării şi a creaţiei literare, a contribuit la dezvoltarea sonetului ca specie literară, a popularizat creaţia populară românească, a studiat filozofia şi moştenirea gânditorului Gr. Skovoroda, a fost mândru de faptele înaintaşilor şi a cultivat sentimentul naţional pur. Prin întreaga-i operă, pe alocuri fragmentară, nefinalizată, netipărită, a fost un model de scriitor şi cercetător ancorat în tendinţele enciclopedice ale timpului său.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. Ciocanu V., *Alexandru şi Boleslav Hâjdeu la pensionul pentru fiii nobili.* În: *Studii şi materiale despre Alexandru şi Boleslav Hâjde*u. Chişinău, Ştiinţa, 1984, p. 171-177.

2. Hâjdău Alexandru, *Clipe de inspiraţie,* Buc.-Chişinău, Litera Internaţional, 2004.

3. Vartic A., *Enigmele adânci ale lui Alexandru Hâjdău*. În: *Dacia literară*, 2005, nr. 3, p. 10-12, nr. 5, p. 16-18.

4. Хиждеу Александр, *Избранное*. Кишинев, 1986.

5. http://filozofie.3x.ro/Filosofie%20Antica%20-%20Capitole%20PDF/VI.%20 FILOSOFIA%20GREACA.pd

BDD-A6792 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:06 UTC)